

IZOBRAŽEVANJE ČASTNIKOV – OD RAZPRAV O ORGANIZIRANOSTI K RAZMISLEKU O VSEBINAH

OFFICER EDUCATION – FROM DISCUSSIONS ON THE ORGANIZATION TO THE CONSIDERATION OF CONTENTS

Povzetek Sodobne vojaške organizacije izobraževanje častnikov nenehno prilagajajo novim zahtevam. V prispevku so najprej na kratko prikazani sedanji izzivi, s katerimi se pri izobraževanju častnikov srečujejo v večini zahodnih držav. V drugem delu je predstavljen pristop k izobraževanju in usposabljanju v Natu, predvsem z vidika značilnosti, ki so aktualne tudi za razmislek o izobraževanju v Slovenski vojski. V zadnjem delu pa prikažemo značilnosti, temeljne težave in izzive izobraževanja častnikov v Slovenski vojski. Pomanjkljivosti izobraževanja se kažejo predvsem na nadaljevalni ravni. Programe bi bilo treba prilagoditi sodobnim zahtevam vojaške profesije in ob tem tudi izboljšati kakovost njihovega izvajanja. Do zdaj je bila pozornost namenjena predvsem spremembam organizacijske strukture izobraževanja, vprašanja zahtev in ciljev ter kakovosti pa niso bila ustrezno obravnavana. V prihodnje bo treba več pozornosti nameniti prav tem vprašanjem in šele, ko bodo znani jasni odgovori, je smiselna tudi razprava o organizacijskih rešitvah.

Ključne besede *Izobraževanje častnikov, razvoj vojaškega izobraževanja, politika Natovega izobraževanja, vojaška profesija, Slovenska vojska.*

Abstract Contemporary military organizations constantly adjust officer education to new requirements. The article begins with a short depiction of the current challenges in officer education, which appear in most Western states. This is followed by the presentation of NATO's approach to education and training, from the viewpoint of the characteristics relevant for consideration in the Slovenian Armed Forces. The last part of the article deals with characteristics, basic issues and challenges in officer education in the Slovenian Armed Forces. Shortcomings mostly exist at a higher level of education. Educational programmes need to be aligned with contemporary requirements of the military profession, and the quality of implementation should be improved. So far, attention has mainly been given to changes in the organizational structure of education, while educational requirements, goals and quality issues were

not adequately addressed. In the future, more attention should be devoted to the latter issues, and only after reaching clear solutions, the discussion on organizational issues seems reasonable.

Key words *Officer education, military education development, NATO education policy, military profession, Slovenian Armed Forces.*

Uvod Izobraževanje častnikov je eden najpomembnejših dejavnikov kakovosti vsake vojaške organizacije. V zgodovini so se vsebine in načini izobraževanja častnikov nenehno prilagajali spremembam vojaške organizacije in njenih nalog. Od njegove kakovosti je bilo pogosto odvisno, ali je vojska zmoгла izpolniti pričakovane zahteve, tesno pa je povezano tudi s kariero častnika. Začetno izobraževanje častnika še zdaleč ne more zagotoviti znanja za dolžnosti, ki so na hierarhični lestvici višje uvrščene. Zato častniki v svoji karieri opravijo veliko formalnega izobraževanja, najbrž v malokateri profesiji namenijo tej dejavnosti več časa.

V Sloveniji izobraževanje častnikov poteka že dobrih dvajset let, ves čas pa je bilo tudi predmet intenzivnih razprav, tudi danes o njem še vedno ostajajo številna vprašanja odprta. Čeprav so se razprave v preteklosti dotikale tako organiziranosti kot vsebin izobraževanja, se zdi, da je bilo več pozornosti namenjene organizacijskim vidikom. Slovenska vojska (SV) je podobno kot vojaške organizacije drugih zahodnih držav podvržena velikim spremembam, povezanim z nalogami, doktrino, organiziranostjo in zmogljivostjo, kar že več kot desetletje poimenujemo transformacija. Izobraževanje mora zato zagotoviti, da vojaška organizacija ne samo da kakovostno opravlja svoje naloge, temveč tudi, da se je sposobna ustrezno prilagajati spremenjenim razmeram. Glede na izzive, s katerimi se sooča SV, bo najbrž v prihodnje treba opraviti temeljit razmislek tudi o ustreznosti vsebin in kakovosti izvajanja izobraževanja.

1 SODOBNO IZOBRAŽEVANJE ČASTNIKOV – IZZIVI

Izobraževanje častnikov je eden ključnih dejavnikov, ki opredeljujejo kakovost vsake vojaške organizacije oziroma, če uporabimo sodobno terminologijo, tudi njeno profesionalnost. Pravzaprav večina pristopov k vojaškemu profesionalizmu častnike obravnava kot edine ali ključne nosilce profesije.¹ Med značilnosti, ki opredeljujejo profesije, spadata tudi poseben nabor specialističnega znanja in sistem izobraževanja. Petek (2011, str. 84) ugotavlja, da je ena ključnih značilnosti profesij usmerjenost k praktični uporabi teoretičnega znanja, pri čemer večšina temelji na uporabi obsežnega in visoko specializiranega korpusa teoretičnega znanja in metod njegove uporabe. Opozarja tudi, da je strokovno znanje načeloma univerzalno oziroma, da so temeljna spoznanja na področju vojaške stroke generalna vsaj v

¹ Določitev pripadnikov vojaške profesije se pri različnih avtorjih razlikuje. Mnenje o tem, kdo je vojaški profesionalc, ni točno določeno, vendar pa so častniki vedno obravnavani kot ključni nosilci vojaške profesije, pogosto tudi podčastniki. O značilnostih vojaške profesije in vprašanjih določitve njenih pripadnikov sta v reviji *Sodobni vojaški izzivi v preteklosti* razpravljala Potočnik, 2012, in Petek, 2011.

evropski tradiciji. Izobraževanje častnikov torej lahko razumemo kot ključni proces v oblikovanju njihove profesionalnosti, načeloma pa naj bi vojaški profesionalci imeli dokaj podobno strokovno znanje ne glede na državo, ki ji pripadajo.² To izobraževanje ni omejeno zgolj na temeljno šolanje, v katerem častniki pridobijo prvi čin in znanje za prvo dolžnost, pač pa obsega različne ravni štabnih šolanj in druge oblike izobraževanja med vso častnikovo kariero. V zahodnih državah celovit sistem šolanja častnikov pogosto označujejo kot *profesionalno vojaško izobraževanje* (professional military education – PME).³

V tem prispevku avtorja uporablja izraz *izobraževanje častnikov*, s čimer misliva tako na izobraževanje kot tudi na usposabljanje. Oba procesa sta pogosto sočasna in povezana kot del izobraževanja častnikov. Razlikujeta pa se glede na metode in cilje. V vojaških institucijah pogosto poudarjajo vsebinsko razliko med obema, ni pa pomembno, ali potekata v formalni obliki ali ne. V ključnem Natovem dokumentu s tega področja⁴ je izobraževanje (*education*) opredeljeno kot »načrtno poučevanje posameznikov, ki zagotavlja napredek znanja in sposobnosti ter razvoj kompetenc. Je razvojna aktivnost, ki posameznike pripravlja, da se razumno odzivajo v nepredvidljivih razmerah«. Usposabljanje (*training*) pa je opredeljeno kot »razvoj sposobnosti in znanja, potrebnega za izvajanje konkretnih dolžnosti in nalog. Gre za naučen odziv na predvidljive razmere«. Na razlike med procesoma opozarjajo tudi drugi viri. »Vojaško izobraževanje je načrtno poučevanje posameznikov, ki povečuje njihovo poznavanje znanosti in veščine vojskovanja ... usposabljanje je poučevanje osebja za krepitev zmožnosti opravljanja posebne funkcije in naloge.«⁵ Podobno razliko med izobraževanjem in usposabljanjem opredeli tudi najvišji doktrinarni dokument s tega področja v SV, ki pri izobraževanju poudarja teoretično znanje, pri usposabljanju pa praktično znanje in poznavanje postopkov.⁶ Upoštevati moramo tudi, da se razmerje med izobraževanjem in usposabljanjem praviloma spreminja z ravno šolanja, tako da se z višjo ravno večja tudi delež izobraževanja. Prav tako se potreba po vse več izobraževanja (in ne zgolj usposabljanja) povečuje tudi s spreminjanjem nalog vojske v sodobnosti, o čemer bo več povedano v nadaljevanju prispevka.

² Pri tem gre za splošno znanje in splošne kompetence, ki naj bi jih imeli častniki ne glede na to, kateri državi pripadajo, seveda pa se način, kako jih uporabljajo, lahko spreminja glede na predpisane nacionalne postopke, oborožitev in tehnična sredstva, ki jih imajo na voljo, idr.

³ PME v ZDA na primer obsega pet stopenj, od temeljnega izobraževanja na vojaških akademijah do izobraževanja za najvišje (generalske) čine: 1. Precomissioning (undergraduate) PME, 2. Primary-level PME, 3. Intemdiante-level PME, 4. Senior-level PME, 5. Flag/General Officer PME; http://www.dtic.mil/cjcs_directives/cdata/unlimit/1800_01.pdf; glej tudi (Watson, 2007, str. 20–22). V Natovi publikaciji *Generic Officer Reference Curriculum* pa so opredeljene tri stopnje izobraževanja častnikov: 1. Pre-Comissioning/Basic Officer, 2. Junior Officer 3. Intemdiante/Senior Officer.

⁴ NATO Education, Training, Exercise and Evaluation (ETEE) Policy.

⁵ *International Military and Defence Encyclopedia* (str. 804–805).

⁶ »Pri vojaškem izobraževanju je pomembno s teoretičnim znanjem in spoznavanjem etičnih načel in standardov, ki oblikujejo dobrega vojaka, utrjevati integriteto posameznika. Pri vojaškem usposabljanju pa sta v ospredju razvijanje praktičnega znanja, veščin in postopkov ravnanja, pridobljenega predvsem z urjenjem, ter oblikovanje posebnih (na primer voditeljskih) sposobnosti, značajskih in moralnih lastnosti.« *Doktrina vojaškega izobraževanja in usposabljanja, Slovenska vojska, PDRIU, 2013.*

Vojaške organizacije ustreznosti in kakovosti izobraževanja častnikov praviloma namenjajo veliko pozornosti. Pravzaprav se je izobraževanje častnikov v zgodovini ves čas prilagajalo zahtevam po učinkovitosti delovanja. Od začetka devetdesetih let v evropskih državah in tudi neevropskih članicah Nata zasledimo intenziviranje sprememb pri izobraževanju častnikov, sedanji sistemi častniškega izobraževanja so pogosto tudi predmet kritičnih razprav. Tudi v slovenski vojaški znanstveni in strokovni literaturi je bilo o tem že veliko napisano.

Skupni imenovalec teh razprav je ugotovitev, da je danes za častnike nujno, da poleg znanja in veščin, značilnih za vojaško stroko, ki se nanašajo predvsem na uporabo oborožene sile, pridobijo tudi izobrazbo z različnih tehničnih in predvsem družboslovnih področij. Kotnik (2008, str. 74) na primer ugotavlja, da bodo morali v prihodnosti poveljniki obvladati bojne veščine in imeti hkrati tudi diplomatske spretnosti ter sposobnost vsestranskega ocenjevanja vsake akcije, ne le z vidika vojaške učinkovitosti, temveč tudi v luči vpliva političnih, etničnih, lingvističnih in verskih okoliščin, v katerih delujejo. Meni, da »nove okoliščine zahtevajo 'intelektualiziranega' častnika s sposobnostjo strateškega razmišljanja, s tenkočutnostjo diplomata in sposobnostjo razumevanja politično-psiholoških dimenzij, ki presegajo realnost bojnega polja. Zato mora izobraževanje častnikov preseči tradicionalne načine in ozko bojiščno naravnost« (prav tam, str. 85). Jung (2003, str. 261) opozarja, da mora načrtovanje vojaškega izobraževanja zagotoviti boljše razumevanje: a) spreminjajoče se narave družbe in kulture; b) spreminjajoče se narave kriz, vojn in konfliktov ter nebojnih vojaških operacij; c) novih oborožitvenih tehnologij ter poveljevanja, nadzora in informacijskega področja.

V številnih evropskih državah sodobno izobraževanje častnikov postaja vse bolj konvergentno v smislu, da postaja vse bolj podobno običajnemu univerzitetnemu izobraževanju (glej Svete in drugi, 2011, str. 129–132). V razmišljanjih o izobraževanju častnikov se vse bolj uveljavlja tudi potreba po razvoju kritičnega razmišljanja. Geis (2013, str. xvii), ki analizira profesionalno izobraževanje častnikov v ZDA, opozarja na težavo, da je izobraževanje usmerjeno k vprašanju, kaj razmišljati namesto kako razmišljati. Po njegovem mnenju delovanje v vojaškem okolju zahteva višjo raven kognitivnih spretnosti, kot sta sposobnost sklepanja in vrednotenja, vendar pa sedanji izobraževalni sistem poudarja nižjo raven spretnosti, kot sta pomnjenje in razumevanje.

Sodobno vojaško izobraževanje opredeljuje tudi dejstvo, da pridobljeno znanje in spretnosti hitro zastarajo. Opravljeno šolanje na neki stopnji samo po sebi še ne omogoča dolgotrajnega uspešnega opravljanja dela. Zato je cilj šolanja tudi razvoj sposobnosti posameznika za (samostojno ali organizirano) nadaljnje izobraževanje, ki pravzaprav poteka med vso poklicno kariero. Kot navaja Kotnik (2008, str. 79), je ena izmed značilnosti sodobnega častnika tudi dovolj široko in trdno teoretično znanje, ki omogoča kontinuirano učenje med vso vojaško kariero. Sodobne doktrine izobraževanja častnikov zato poudarjajo pomen vseživljenjskega učenja (*life-long learning*). V ameriškem dokumentu *Joint Education White Paper* na primer najdemo

zapisano zahtevo, da naj se vsak pripadnik v obdobju služenja nenehno uči in naj bo vedno željan novega znanja in razumevanja, učenje pa ne sme biti omejeno le na občasno obiskovanje formalnih šolskih programov.

S tem, ko izobraževanje častnikov postaja vse zahtevnejše, je vedno bolj v ospredju tudi vprašanje kakovosti izvajalcev izobraževanja. Foot (2001, str. 13–16) obravnava razvoj evropske tradicije štabnega šolanja častnikov. Ugotavlja, da se v razvoju šolanja po koncu hladne vojne vedno bolj pojavlja potreba po poučevanju nevojaških vsebin na akademski ravni. S tem pa v izobraževalni proces poleg vojaških strokovnjakov vedno bolj enakopravno vstopajo tudi civilni akademski učitelji. Opisuje prehod od ozko zastavljenega in v vojaške institucije zaprtega štabnega šolanja častnikov k širšim programom, ki obsegajo podiplomsko raven obrambnih in varnostnih študij. Oblikovali so se različni modeli hkratnega izvajanja štabnega šolanja in civilno akreditiranih podiplomskih programov ter praksa vključevanja civilnih akademskih strokovnjakov v šolanje častnikov. Murray (2014, str. 13) v analizi ameriškega vojaškega izobraževanja opozarja, da so za izobraževanje častnikov pomembni dobri častniki in tudi civilni učitelji. Za te meni, da lahko imajo pomembno vlogo pri preseganju uveljavljene »vojaške kulture«. Podobno Reed (2014, str. 20) meni, da morajo biti višje vojaške izobraževalne ustanove intelektualni centri odličnosti, ki bodo združevali najboljše vojaške in civilne akademske strokovnjake. Na nadaljevalni ravni šolanja častnikov v tujini torej srečamo vse večje približevanje tega šolanja podiplomski ravni izobraževanja, ki mora obsegati tako posebne vojaške vsebine kot tudi širše, predvsem družboslovno znanje, ki jih potrebuje sodobni častnik.

Danes pogosto naletimo na kritične razprave o ustreznosti izobraževanja častnikov. Predvsem je v ospredju potreba po hitrem prilagajanju spremembam in izobraževanju, ki bo usmerjeno v vprašanja prihodnosti. Kot primer lahko navedemo razprave o izobraževanju častnikov v ZDA. Obravnavajo težave, ki so aktualne tudi za skoraj vse zahodne države. Johnson-Freese (2013) razpravlja o pomanjkljivostih v prilagajanju ameriških ustanov profesionalnega vojaškega izobraževanja realnim potrebam in ugotavlja, da bi morale za učitelje uvesti sistem imenovanja v naziv, podoben tistemu na civilnih univerzah, razviti strategijo pridobivanja kakovostnega in raznolikega učiteljskega kadra, razvijati dobre učne programe in povečati kredibilnost, temelječo na zahtevnosti programov in kakovosti učiteljev. Carafano in Kochems (2005) pa opozarjata, da način izobraževanja častnikov v ZDA zahteva nov način razmišljanja. Menita, da se je to izobraževanje od konca druge svetovne vojne le malo spremenilo: »Njihovo usposabljanje in napredovanje še vedno potekata na podlagi njihovih sposobnosti za reševanje izzivov, s katerimi se na bojišču skoraj zagotovo ne bodo srečevali.« Menita tudi, da bodo častniki v prihodnje potrebovali sposobnost kritičnega razmišljanja, ki jo lahko razvijejo na podiplomskih izobraževalnih programih. Sposobnost razmišljanja in ne poglobljen študij določene vede vidita kot najboljšo pripravo za delovanje v nejasnih in negotovih razmerah, ki so ključne značilnosti vojskovanja v prihodnosti. Poleg takšnih opozoril najdemo tudi razmišljanja o tem, da bi morale biti izobraževanje častnikov bolj usmerjeno v reševanje problemov, s

katerimi se bodo srečevali v prihodnosti. Hailes (2013, str. 229) navaja ugotovitve iz raziskav izobraževalnih programov za višje častnike. Pokazalo se je, da je 71 odstotkov vsebin programov usmerjenih v sedanost, 22 v preteklost in le sedem v prihodnost. Pri tem se sprašuje, ali lahko izobraževalni programi, ki so v glavnem usmerjeni v sedanost in preteklost, primerno pripravijo častnike za reševanje izzivov, s katerimi se bodo srečali v prihodnosti.

V zadnjih dveh desetletjih so se zahteve po izobraževanju častnikov temeljito in zelo dinamično spreminjale. Tudi trenutni načini šolanja so predmet kritičnih razprav in sprememb. Pri tem so v ospredju potrebe po širitvi vsebin izobraževanja, po hitrem prilagajanju spremenjenim razmeram, vseživljenjskem učenju ter usmerjenosti v prihodnost in razvoj sposobnosti kritičnega razmišljanja. V vojskah članic Nata je ustrezno izobraževanje tudi dejavnik, ki zagotavlja zmožnost transformacije. Ob tem, ko se skoraj vse zahodne države soočajo s podobnimi zahtevami in težavami pri izobraževanju častnikov, to poteka v nacionalnih ustanovah in po programih, ki se razlikujejo med seboj. Ne glede na razlike pa morajo vsi izobraževalni sistemi sproti ugotavljati zahteve po znanju, ki ga častniki potrebujejo, in na tej podlagi razvijati ustrezne vsebine ter zagotavljati kakovostno izvedbo izobraževanja in njegovo sprotno evalvacijo.

Za izobraževanje in usposabljanje častnikov so v celoti odgovorne države, ki za ta namen vzdržujejo svoje vojaške izobraževalne ustanove. V sodobnosti je na tem področju tudi vse več različnih oblik sodelovanja in izmenjave izkušenj med državami ter ponekod tudi razvoja programov svetovanja in pomoči pri gradnji vojaških izobraževalnih ustanov in programov izobraževanja.⁷ V SV bo treba razmisliti o prihodnjem razvoju izobraževanja častnikov, pri tem pa so lahko, predvsem z vsebinskega vidika, zelo koristne tudi tuje izkušnje. Vsekakor so tudi programi izobraževanja častnikov v SV v preteklosti nastajali ob upoštevanju tujih izkušenj, vendar je smiselno postaviti vprašanje, koliko sledimo sodobnim trendom v izobraževanju častnikov. Iskanje odgovora na to vprašanje bo zahtevalo poglobljeno razpravo, pri čemer se bo treba bolj kot na to, kako naj bo izobraževanje organizirano, osredotočiti na njegove vsebine. Tu se kot prispevek k tej razpravi zdi smotrno omejiti na kratko predstavitev sprememb v načrtovanju in izvajanju izobraževanja v Natu ter na nekatere izzive, ki se v zvezi s tem pojavljajo.

2 PRENOVA IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA V NATU

Izobraževanje in usposabljanje v Natu sta posebni aktivnosti, ki zagotavljata pripravljenost posameznikov, poveljstev in enot za izvajanje operacij zavezništva. Dopolnjujeta izobraževalne aktivnosti držav članic, ki so odgovorne za izobraževanje

⁷ O pomenu večje povezanosti na področju izobraževanja za Nato na primer govori French (2014, str. 3), ko ugotavlja, da je za uresničitev Natove Pobude povezanih sil (Conected Forces Initiative) ključnega pomena mreža nacionalnih obrambnih in varnostnih akademij v vsem zavezništvu. Te ustanove so lahko ključne v zagotavljanju sinergije in izmenjave izkušenj ter lahko veliko pripomorejo k harmonizaciji razvoja človeškega kapitala.

lastnih častnikov, in ju nikakor ne nadomeščata. Vsekakor pa je prenova sistema izobraževanja in usposabljanja, ki poteka v Natu, lahko koristna tudi z vidika razmisleka o prihodnjem izobraževanju častnikov v SV.

Nato je v zadnjih letih doživel temeljite spremembe. Naloge (kolektivna obramba, obvladovanje kriz in kooperativna varnost) in ambicije zavezništva se z novim Strateškim konceptom iz leta 2010 niso bistveno spremenile, spremenile pa so se zahteve do poveljniške strukture. Zaradi dejstva, da se zavezništvo vse več ukvarja s kriznim upravljanjem zunaj tradicionalnega območja svojega delovanja, je politično vodstvo, tudi z vidika zmanjševanja sredstev za obrambo, sprejelo odločitev, da se mora obstoječa poveljniška struktura zavezništva zmanjšati in prilagoditi novim zahtevam. Poveljstva morajo biti učinkovitejša, bolj prilagodljiva, premestljiva in vzdržljiva, obenem pa še vedno sposobna opravljati naloge iz 5. člena Severnoatlantske pogodbe. Število osebja v poveljniški strukturi se je zato zmanjšalo z več kot 13.000 na 8800, zmanjšalo se je tudi število poveljstev, preuredili pa so se tudi procesi v zavezniških strukturah. Eden ključnih dejavnikov za delovanje zavezništva, ki bi se bilo sposobno spopadati s trenutnimi in prihodnjimi izzivi, je tudi zahteva po prenovi Natovega sistema izobraževanja in usposabljanja.

Prenova sistema izobraževanja se je začela še pred sprejemom novega strateškega koncepta. Zahtevno nalogo je prevzelo Zavezniško poveljstvo za transformacijo (*Allied Command Transformation – ACT*), ki naj bi z novim sistemom oziroma pristopom zagotovilo boljšo povezanost, usposobljenost in učinkovitost zavezništva in partnerskih držav, obenem pa zagotovilo racionalno in gospodarno rabo vse manjšega obsega virov, namenjenih temu področju. V poveljstvu so se naloge lotili z globalnim pristopom, ki naj bi poleg zavezništva vključil tudi vse partnerske države, ki z zavezništvom sodelujejo v operacijah, temeljil naj bi na racionalizaciji sedanjih oblik izobraževanja in usposabljanja, uvedbi enotnih standardov za zagotavljanje kakovosti in na centraliziranem upravljanju sistema izobraževanja in usposabljanja v letnih ciklih. Cilj takega pristopa je bil uskladiti vsa področja izobraževanja in usposabljanja v Natu, vključno z vajami, in tako podpreti vse trenutne in prihodnje zahteve zavezništva.

Za ureditev razdrobljenega Natovega sistema usposabljanja (z naraščanjem zahtev so se pojavljali novi in novi programi usposabljanja ter nove institucije držav zaveznic in partneric, ki med seboj niso bili usklajeni ne po vsebini ne po zahtevnosti), so v Zavezniškem poveljstvu za transformacijo s pristopom »top-down« začeli prenavo sistema usposabljanja. V raziskavah, ki so jih opravili pred začetkom prenove, so ugotovili, da kar 80 odstotkov držav članic (in približno 60 odstotkov partnerskih držav) v nacionalnih izobraževalnih sistemih uporablja določila bolonjske pogodbe in iz nje izhajajočih rešitev. Uskladitev Natovega sistema usposabljanja in izobraževanja z mednarodnimi izobraževalnimi standardi je bila zato logična rešitev pri postavljanju sistema zagotavljanja kakovosti. Nato je sprejel dokument, s katerim se na celotnem področju izobraževanja in

usposabljanja v Natu uvajajo mednarodni standardi,⁸ torej v vseh institucijah v Natu in tistih, s katerimi Nato sodeluje, obenem pa so k uveljavitvi teh standardov pozvane tudi vse države članice. S tem korakom želijo doseči, da bi imele vse izobraževalne ustanove, ki prispevajo k skupni usposobljenosti Natovih sil, dober sistem zagotavljanja kakovosti in da bi bil ves sistem pregleden in medsebojno usklajen, kar bistveno prispeva h končnemu cilju interoperabilnosti v zavezništvu.

Natov sistem usposabljanja in priprave sil za operacije temelji na nacionalnih izobraževalnih sistemih, ki izvajajo individualno usposabljanje svojega osebja. Ustrezni in medsebojno kompatibilni nacionalni sistemi so torej eden izmed pogojev za uspešnost novega Natovega sistema priprave osebja in enot za izvajanje operacij.

Pomemben korak k temu cilju se je začel že pred desetletjem. Na vsakoletni konferenci poveljnikov vojaških šol, ki jo organizira *Nato Defence College* kot ena najpomembnejših Natovih izobraževalnih ustanov, so poveljniki šol izpostavili potrebo po poenotenju nacionalnih programov izobraževanja častnikov, saj se le tako lahko zagotovi ustrezna in pričakovana usposobljenost ključnega osebja v Natu. Pobudo so začeli uresničevati v obliki matrike s pregledom in primerjavo vsebin programov vojaških šol članic Nata in partnerskih držav. Delo na tem področju se je nadaljevalo znotraj Konzorcija Partnerstva za mir (*PfP Consortium*), v katerem je mednarodna delovna skupina izoblikovala referenčni kurikulum za častnike (*PME Reference Curriculum*) in pozneje še za podčastnike.⁹ Referenčna kurikula vsebujeta priporočene ravni šolanja v kariernih sistemih častnikov in podčastnikov ter predlagane vsebine s stopnjami zahtevnosti za posamezne ravni. V Zavezniškem poveljstvu za transformacijo so oba kurikula potrdili kot ustrezna za potrebe Nata in jih priporočili vsem članicam in partnerskim državam kot referenčno gradivo pri oblikovanju njihovih nacionalnih programov.

Prenova sistema usposabljanja v Natu prinaša tudi centralizirano upravljanje. Pri tem sta si na temeljni ravni vlogi razdelila Zavezniško poveljstvo za operacije (*Allied Command Operations – ACO*), ki oblikuje zahteve po usposobljenosti, in Zavezniško poveljstvo za transformacijo, ki izvede ustrezno usposabljanje. Poveljstvo za operacije nato ponovno oceni ustreznost in kakovost tega usposabljanja. Sistem usposabljanja torej upravlja poveljstvo za transformacijo, ki z različnimi prijemi zagotavlja pregleden, kakovosten in konkurenčen sistem oblikovanja zahtev, programov, izvedbe in evalvacije vseh izobraževalnih dejavnosti v Natu.

Kljub temu da se izobraževanje in usposabljanje v Natu glede organiziranosti in namena bistveno razlikujeta od nacionalnih sistemov vojaškega izobraževanja, pa njuno preoblikovanje opozarja na nekatera vprašanja, ki jih je treba rešiti tudi v nacionalnih vojaških izobraževalnih sistemih. Predvsem so to vprašanja, kako

⁸ *Alignment of NATO's Education and Training with International Educational Standards; 5000/TSC TXX 0040 / ser: NU 0225, 3 maj, 2012.*

⁹ *Generic Officer Professional Military Education Reference Curriculum in Non-Commissioned Officer Professional Military Education Reference Curriculum.*

prilagajati izobraževanje spreminjanju nalog in strukture vojske, kako zagotoviti povezovanje različnih izobraževalnih zmogljivosti, kako prilagoditi izobraževanje standardom zagotavljanja kakovosti, ki veljajo v civilnem visokem izobraževanju, in kako opredeliti pristojnosti na področju upravljanja.

3 IZOBRAŽEVANJE ČASTNIKOV V SLOVENSKI VOJSKI – PRAKSA IN IZZIVI

Razvoj sodobne, učinkovite in čim bolj profesionalne vojske, k čemur težimo v Sloveniji, je precej odvisen tudi od kakovosti častnikov. Nedvomno je zavedanje o pomenu izobraževanja častnikov prisotno že od nastanka države. Šola za častnike (ŠČ) in Poveljniško-štabna šola (PŠŠ) sta bili ustanovljeni že leta 1993. Do danes so izobraževalne ustanove SV doživele številne organizacijske spremembe, manj intenzivno pa se je spreminjala vsebina šolanja. Zato se lahko upravičeno vprašamo, kako izobraževanje sledi zahtevam častniške profesije in sodobnim težnjam v izobraževanju.

ŠČ in PŠŠ sta najprej delovali znotraj Izobraževalnega centra (IC) MO RS. Obe šoli sta vse do danes sestavni del skupne izobraževalne strukture, ki pa je doživljala pogoste reorganizacije. IC MO RS se je leta 1995 preimenoval v Center vojaških šol. Leta 1999 je bil umeščen v strukturo SV in podrejen Generalštabu, leta 2004 pa vključen v novo oblikovano Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje (PDRIU). Z reorganizacijo leta 2013 je bilo to poveljstvo ukinjeno, za izvajanje izobraževalne dejavnosti pa je bil ustanovljen Center vojaških šol (CVŠ). Vsebinsko je delo obeh šol povezano tudi z delovanjem organizacijskih enot, ki zagotavljajo večino učiteljskega kadra in so bile prav tako predmet reorganizacij. V devetdesetih letih je delovala Katedra za vojaškostrokovno izobraževanje, ki sta jo nasledila Oddelek splošnih učiteljev in Oddelek za izobraževanje in usposabljanje rodov. Po ustanovitvi PDRIU je bilo jedro učiteljev v Centru za doktrino in razvoj, leta 2011 pa je bila ustanovljena Katedra za nacionalno obrambo, ki je bila leta 2013 reorganizirana v Katedro za vojaške vede. Številne reorganizacije v zadnjih dvajsetih letih niso bile povezane s spreminjanjem vsebin izobraževanja in niso prispevale k njegovi kakovosti, pač pa so precej pripomogle k preusmerjanju pozornosti od vsebinskih k organizacijskim vidikom izobraževanja. Z reorganizacijami so bile povezane tudi številne kadrovske spremembe, mnoge so negativno vplivale na kakovost izobraževanja.

Za razumevanje stanja na področju šolanja častnikov je koristno pregledati tudi vsebino razprav, ki so o tem potekale v preteklosti. Omeniti je treba več posvetov, namenjenih tej tematiki: interni posvet v tedanjem Republiškem štabu Teritorialne obrambe leta 1992, posvet o šolanju častnikov SV z mednarodno udeležbo leta 1994, posvet Vizija razvoja izobraževanja častnikov SV leta 2007¹⁰ ter interni posvet o doktrini vojaškega izobraževanja in usposabljanja leta 2011. Razprave na posvetih

¹⁰ *Prispevki s posveta so bili objavljeni tudi v zborniku Bilten Slovenske vojske, 2008, 10/št. 1.*

in drugi objavljeni prispevki kažejo, da je bilo šolanje častnikov predmet intenzivnih razmišljanj. S tem se je strokovno ukvarjalo veliko kvalificiranih avtorjev.¹¹ Večina poudarja pomen izobraževanja in doseganja širokega znanja oziroma večdisciplinarnega izobraževanja častnikov, opozarja na približevanje vojaških in civilnih izobraževalnih sistemov, podaja kritične ocene uveljavljene prakse izobraževanja v SV in razvija poglede na izobraževanje v prihodnje. Dokaj različne pa so zamisli o tem, kako naj bi bile organizirane ustanove za izobraževanje častnikov (glej Kotnik, 2008; Svete in drugi, 2011; Toš, 2011; Žabkar, 2008; Žabkar in Svete, 2008). V tem prispevku bi bilo preobširno predstavljati vsebine omenjenih razprav, to pa tudi ni njegov namen. Pomembna pa je ugotovitev, da se je izobraževanja častnikov v preteklosti lotevalo veliko kvalificiranih razpravljavcev, da pa so kljub tej razpravi danes na tem področju še vedno številne težave in odprta vprašanja.

Leta 2013 je bil sprejet dokument Doktrina vojaškega izobraževanja in usposabljanja, ki je najvišji vojaškostrokovni dokument na tem področju. Obravnava poslanstvo in cilje ter načela izobraževanja in usposabljanja. Opredeljuje tudi strukturo programov izobraževanja. Doktrina obravnava vojaško izobraževanje in usposabljanje kot celovit sistem, ki obsega dejavnosti na tem področju za vse kategorije pripadnikov SV. Opredeljuje tudi, da so programi na vojaških šolah organizirani kot šolski programi, njihovi izvajalci pa morajo izpolnjevati predpisana merila in zahteve (Doktrina VIU, 2013, str. 5). Doktrina opredeli strukturo programov šolanja častnikov ter splošna načela izobraževanja, ki veljajo za vse kategorije pripadnikov. Podrobnejših določil o šolanju častnikov pa ne vsebuje, zahteve in vsebine so podrobneje opredeljene v programih šolanja.

Na praktični ravni se je SV v preteklosti ukvarjala predvsem z organizacijskimi vidiki izobraževanja, vsebini pa je bilo namenjeno manj pozornosti.¹² Dokaj podrobno so bili oblikovani nekateri modeli, ki pa niso bili uresničeni. Omeniti velja predvsem projekt priprave javne izobraževalne ustanove SV iz leta 2007, v katerem je delovna skupina pripravila osnutek dokumenta, s katerim se utemeljuje možnost ustanovitve »vojaške fakultete«.¹³ Potekala so tudi razmišljanja, da bi dele vojaških izobraževalnih programov povezali z ustanovami v javnem izobraževalnem sistemu. Ta so leta 2008 dobila tudi formalno podlago v dokumentu ministra za obrambo.¹⁴ Zanimivo je tudi, da dokumenta, ki sta nastala v tesno drug za drugim, ponujata dokaj različne rešitve organiziranosti izobraževanja.

Kljub temu da modela šolanja, ki sta bila predlagana v navedenih dokumentih, nista bila uresničena, je v preteklosti bilo nekaj oblik šolanja častnikov, ki so bile povezane s programi na civilnih fakultetah. Od leta 2006 do leta 2012 je višje

¹¹ Večino člankov smo tudi uporabili kot vire za ta članek.

¹² Podobno tudi Jelusič (2008, str. 179) ugotavlja, da je šlo pri razpravah o izobraževanju v SV za veliko modelov in malo vsebine, avtorji se ukvarjajo predvsem z obliko in ne z vsebino.

¹³ Ustanovni elaborat za formiranje izobraževalne institucije v Slovenski vojski (vojaške fakultete). Ljubljana, 2007 – delovno gradivo.

¹⁴ Izhodišča za oblikovanje v sistem javnega izobraževanja integrirane vojaške izobraževalne institucije, (MO RS 603-105/2008-3, 16. 8. 2008).

štabno šolanje potekalo v skupnih programih s tremi fakultetami in zagotavljalo tudi podiplomsko stopnjo izobrazbe.¹⁵ Na Fakulteti za strojništvo se izvaja dodiplomsko šolanje pilotov, med letoma 2006 in 2011 pa je bil tudi dodiplomski vojaški modul na Fakulteti za družbene vede.

Pri razpravi o vsebinski ustreznosti izobraževanja častnikov v SV je težava v pomanjkanju celovite analize ter ocen kakovosti izobraževanja. V nadaljevanju bomo zato trenutne težave in izzive na tem področju skušali predstaviti na podlagi sinteze različnih virov.¹⁶ Osnovno šolanje častnikov, ki je nadgradnja zaključenega izobraževanja na eni izmed civilnih fakultet, traja leto dni, poteka pa na podlagi programa, ki je bil oblikovan leta 2008, manjše vsebinske spremembe je doživel leta 2013. Ugotovimo lahko, da je program pretežno veščinsko naravnan oziroma je usmerjen v usposabljanje (glej tudi Žabkar in Svete, 2008, str. 200), podaja pa tudi nekaj vojaškega teoretičnega znanja¹⁷. Pri tem se seveda postavi vprašanje, kako lahko v tem času šolajoče, ki nimajo nikakršnega vojaškega predznanja, usposobijo za profesionalce v vojaški stroki. Večina ocen, ki jih najdemo v dosedanjih razpravah o kakovosti osnovnega izobraževanja častnikov, prihaja iz častniških vrst in opozarja na njegove pomanjkljivosti. Toš (2011, str. 113) opozarja na pretežno veščinsko naravnanost programa, Petek (2011, str. 88–9) pa na pomanjkljivo profesionalnost častniškega zbora v SV in se sprašuje, »ali tako omejen čas osnovnega izobraževanja zadostuje za pridobitev potrebnega teoretičnega znanja in metod za začetno opravljanje vojaške profesije«. Podobno tudi Potočnik (2012, str. 38) meni, da šola za častnike »ne proizvede ne bojevnikov ne vodij niti ne ustreznih intelektualcev«.

Zaradi kratkega časa, ki je na voljo, da se kandidati usposobijo za poveljevanje vodu oziroma dobijo prvi častniški čin, je prevlada večinskega izobraževanja v osnovnem izobraževanju sicer razumljiva. Najbrž brez temeljite spremembe sistema izobraževanja častnikov tega ni mogoče spremeniti. Odgovornost za nadaljnji razvoj vojaškega profesionalnega znanja pa je ob tako zasnovanem sistemu izobraževanja v predvsem na nadaljnjih fazah izobraževanja. Glede na podmeno, da profesijo opredeljujeta tudi obseg specializiranega teoretičnega znanja in poznavanje metod, je nadaljevalno izobraževanje častnikov za razvoj vojaške profesije pri nas pravzaprav ključno.

Programi nadaljevalnega izobraževanja častnikov, ki poteka na štabnem šolanju (ŠŠ), višjem štabnem šolanju (VŠŠ) in generalštabnem šolanju (GŠŠ), bi morali dati odgovor na vprašanje, kakšne vojaške profesionalce SV želi oblikovati. Kako

¹⁵ Izvajali so se skupni programi s Fakulteto za družbene vede, Fakulteto za logistiko in Fakulteto za menedžment.

¹⁶ Ob pomanjkanju celovite analize zapisane ugotovitve utemeljujemo na navedenih znanstvenih in strokovnih člankih, na delovnem gradivu Centra vojaških šol Sistem vojaškega izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski iz leta 2014, ugotovitvah iz pogovorov z zaposlenimi v CVŠ leta 2013 ter na osebnih izkušnjah.

¹⁷ Kot pokazatelj razmerja med teoretično in veščinsko usmerjenimi vsebinami izobraževanja lahko uporabimo razmerje med predavanji, ki jih je v programu približno 40 % (434 ur), in vajami (terenskimi in samostojnimi), ki jih je približno 60 %. Seveda je to samo približno, ker tudi predavanja lahko obravnavajo veščinske vsebine, vaje pa lahko vključujejo tudi teorijo. Med 434 urami predavanj je 50 ur namenjenih tujemu jeziku in 24 ur usposabljanju za javne uslužbenke, ki pravzaprav nista vojaško strokovna predmeta.

ustrezno pa je to šolanje, je težko ugotoviti. Celovita analiza zahtev po znanju, ki naj bi ga častniki dobili na teh treh ravneh šolanja, ni bila opravljena, prav tako tudi ne analiza kakovosti izobraževanja.¹⁸ Z oporo na sicer redke objavljene razprave o tem in s primerjavo s splošnimi tokovi v izobraževanju častnikov v Evropi lahko ugotovimo, da bi bila nujna precejšnja prilagoditev programov zahtevam sodobne vojaške profesije. Ena izmed ocen (Žabkar in Svete, 2008, str. 202) opozarja, da na primer na štabnem šolanju nista dovolj zastopani tehniško znanje ter poznavanje mednarodnih odnosov ter sodobnih konfliktov, na višjem štabnem šolanju pa prav tako ne proučujejo izkušenj iz vojn in oboroženih spopadov, ki so v tujini pomembna sestavina študija. Predmetnik v programih štabnega šolanja in višjega štabnega šolanja v SV smo primerjali z vsebinami, ki jih priporoča dokument *PME Reference Curriculum*. Ugotoviti je mogoče, da so izobraževalne vsebine na ravneh, primerljivih našemu ŠŠ in VŠŠ, delno enake, vendar so tudi precejšnje razlike.¹⁹ Na splošno lahko rečemo, da je v naših programih najti manko teoretično naravnanih izobraževalnih vsebin in analitične obravnave sodobnega okolja, v katerem se izvajajo vojaške operacije. Primerjava pokaže, da se na teh ravneh izobraževanje častnikov v SV bolj nagiba k večinski naravnosti.

Značilnost programov na tej stopnji šolanja je tudi, da se skozi daljše časovno obdobje vsebinsko niso spreminjali. Zadnji program štabnega šolanja je bil sprejet leta 2012 in se od predhodnega iz leta 2005 le malo razlikuje,²⁰ podobno velja za program višjega štabnega šolanja iz leta 2012, če ga primerjamo s programom iz leta 2006.²¹ Razlike so predvsem v številu ur pri posameznih predmetih, v enem primeru pa gre za preimenovanje predmeta. Pregled programov kaže na manko prelivanja novih vsebin, izkušenj, dognanj ter ugotovljenih zahtev v programe šolanja na nadaljevalni ravni. Strokovno kompetentni izvajalci, ki sproti spremljajo stanje stroke, lahko sicer vedno nekoliko korigirajo te pomanjkljivosti, tako da nove vsebine sproti vključujejo v proces izobraževanja, vendar pa lahko glede na težave pri zagotavljanju njegovih izvajalcev o tem z razlogom dvomimo.

Poleg zadreg na ravni vsebin programov je vse več težav tudi pri zagotavljanju kakovosti izvedbe programov. V ospredje moramo postaviti zagotavljanje ustreznih izvajalcev izobraževanja. Na ravni osnovnega šolanja častnikov te težave niso tako izrazite, ves čas pa je v središču pomanjkanje ustreznega predavateljskega kadra

¹⁸ Še vedno se lahko strinjamo z ugotovitvijo iz leta 2008, da SV še ni objavila ali opravila evalvacije uspešnosti svojih poveljniško-štabnih tečajev z vidika uporabnosti v praksi vojaškega delovanja (Jelušič, 2008, str. 177, opomba 4).

¹⁹ Na ravni štabnega šolanja so vsebine, ki so podobne: vojaške operacije, taktika, proces štabnega načrtovanja in voditeljstvo. *PME Reference Curriculum* pa na tej ravni obsega tudi vsebine, ki jih v programu ŠŠ ni: pravo oboroženih konfliktov, teorija vojskovanja, mednarodna varnost, civilno-vojaški odnosi. Na ravni višjega štabnega šolanja pa v naših programih ne najdemo vsebin iz zgodovine in teorije vojne, civilno-vojaških odnosov, prava oboroženih konfliktov, sodobnega okolja operacij in kriznega menedžmenta.

²⁰ Program štabnega šolanja častnic in častnikov Slovenske vojske (MO RS, 811-01-13/2005-2, z dne 14. 4. 2005) in Program štabnega šolanja častnikov Slovenske vojske (MO RS 603-37/2012-40, z dne 24.4.2012).

²¹ Učni program višjega štabnega šolanja častnic in častnikov Slovenske vojske (GŠ SV 603-60/2006-4, z dne 24. 8. 2006 in Program višjega štabnega tečaja častnikov Slovenske vojske (MO 603-37/2012-33, z dne 14. 4. 2012).

za nadaljevalne oblike šolanja. V preteklosti sicer najdemo tudi opozorila, da so za nacionalni vojaški šolski sistem ključni kakovostni predavateljski kadri, vendar njihov razvoj zahteva ustrezno selekcijo in čas, in da SV takšnih kadrov za področje vojaških ved nima (Žabkar in Svete, 2008, str. 199). V razvoju izobraževanja je bilo tem vprašanjem namenjeno premalo pozornosti. V praksi se težave v zagotavljanju izvajalcev pojavljajo predvsem pri vojaškostrokovnih vsebinah (taktika, operatika, vodenje in poveljevanje, štabno načrtovanje), manj pa pri družboslovnih (nacionalna in mednarodna varnost, zgodovina idr.). Kako naj razložimo ta paradoks? Ali gre za to, da v SV ni ustreznih vojaških strokovnjakov? Temu najbrž ne moremo pritrditi. O nasprotnem govori že dejstvo, da je veliko častnikov opravilo šolanje v tujini. V obdobju 2011–2013 je na primer štabno ali višje šolanje v tujini opravilo 49 častnikov.²² Vendar podatki o izvajalcih izobraževanja v ŠČ in PŠŠ kažejo, da se zelo majhen delež teh častnikov vključuje v izvajanje izobraževanja doma in še to predvsem na ravni osnovnega šolanja častnikov. Samo 14 odstotkov jih je kakor koli posredovalo svoje znanje v kateri izmed šol SV.²³ Vir znanja in izkušenj sta tudi udeležba v operacijah in delo v Natovi poveljstveni strukturi, centrih odličnosti idr., v SV je že dolgo precej častnikov, ki imajo izkušnje na teh dolžnostih. Težava je, da tega v tujini pridobljenega znanja in vseh izkušenj ne znamo »pripeljati« v vojaški izobraževalni sistem. Častniki z največ znanja in izkušenj praviloma niso vključeni v izvajanje izobraževanja. Tega namreč v vojaški kulturi, uveljavljeni pri nas, ne vrednotimo kot del častnikove kariere in je bolj ovira kot pomoč pri napredovanju.²⁴ Tudi sicer redki empirični podatki kažejo, da je zanimanje za poučevanje v programih vojaškega izobraževanja majhno. Brožič (2009, str. 64) v raziskavi, opravljeni v SV med zaposlenimi z znanstvenimi nazivi, ugotavlja, da predavanje v izobraževalnem procesu ni ambicija vprašanih, predvsem pa ne v rednem delovnem času. Ob dodatnih spodbudah (materialnih ali nematerialnih) bi sicer tretjina vprašanih bila pripravljena opravljati tudi predavateljsko delo, zelo majhen delež (desetina) pa bi bil pripravljen zasesti delovno mesto predavatelja. Vse to kaže, da bo treba, če naj bi SV razvila kakovosten predavateljski kader, tem prizadevanjem nameniti posebno pozornost.

Težave z izvajalci izobraževanja so se z reorganizacijo leta 2013 še poglobile. Ob preoblikovanju PDRIU v CVŠ je odšel velik del kvalificiranega učiteljskega kadra. Na Katedri za vojaške vede je prišlo do zamenjave dveh tretjin predavateljev.²⁵ Za nove predavatelje niso bili opravljeni predpisani postopki za izbiro izvajalcev izobraževanja²⁶, njihova struktura po stroki pa ne ustreza zahtevam programov.

²² Štabno šolanje je v tem obdobju opravilo 25 častnikov, višještabno 17 in generalštabno 7 častnikov. Vir: Sistem vojaškega izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski, CVŠ – delovno gradivo.

²³ Od 49 častnikov so po opravljenem šolanju v tujini bili trije vsaj nekaj časa razporejeni v Šolo za častnike. Kot strokovnjaki iz prakse pa so se s krajšimi predavanji v izvajanje programov vključili štirje častniki.

²⁴ Na podobne težave opozarjajo tudi razprave o izobraževanju v ameriški vojski. Murray (2014) ugotavlja, da v izobraževalnih ustanovah ne poučujejo najboljši in najbolj izkušeni častniki, ker poučevanje ne šteje med dolžnosti, ki bi omogočale napredovanje (Key Development Jobs). Vključenost častnikov v poučevanje pogosto predstavlja oviro za karierno napredovanje.

²⁵ S Katedre za nacionalno obrambo je bilo prerazporejenih 18 od 26 predavateljev ter postavljenih 11 novih.

²⁶ Interna merila in standardi za izbiro in imenovanje strokovnih izvajalcev programov vojaškega izobraževanja in usposabljanja, 804-54/2012-32, 10. 9. 2012.

Ukinjeni so bili nekateri že uveljavljeni postopki, kot so na primer hospitacije v izobraževalnem procesu ter andragoško usposabljanje njegovih izvajalcev. Tem težavam se pridružuje še prekinitve povezanosti s civilnim izobraževalnim sistemom v Sloveniji. V preteklosti so bili pri izobraževanju častnikov že narejeni nekateri koraki v tej smeri: na primer hkratno šolanje častnikov na višjem štabnem šolanju na podiplomski stopnji na civilnih fakultetah, vključevanje predavateljev z univerz v izvajanje programov štabnega šolanja in vojaški modul na Fakulteti za družbene vede. Po letu 2012 se je SV odrekla vsem tem oblikam izobraževanja častnikov, presoja vpliva teh sprememb na vsebino programov in kakovost izobraževanja pa ni bila opravljena.

Eno ključnih vprašanj, povezanih s kakovostjo izobraževanja, je, kako se oblikujejo zahteve po znanju, ki je podlaga za razvoj programov in na podlagi katerega vrednotimo ustreznost in kakovost izobraževanja. Vprašati se je treba, kje se torej opravi presoja o tem, kakšno znanje morajo pridobiti častniki na določeni stopnji izobraževanja, in kako ovrednotimo, ali po nekem šolanju častniki v enote in poveljstva prinesejo ustrezno in dovolj široko znanje ter primerne spretnosti za učinkovito delo. Izobraževanje, če naj bo smiselno, mora upoštevati tudi potrebe »uporabnika«. To seveda ne pomeni, da morajo biti častniki ozko usposobljeni samo za opravljanje konkretnih dolžnosti, ki jih bodo opravljali po končanem šolanju. Naloge sodobnega častnika zahtevajo tudi širše znanje, ki mu bo omogočalo reševati probleme v nejasnih in zapletenih razmerah. Prav zato je razprava o tem, kakšno znanje naj ima sodobni častnik, tudi tako zahtevna.

Temelj za programe, po katerih zdaj poteka izobraževanje častnikov v SV, je zagotovo ustrezno strokovno znanje. Vprašanje pa je, koliko se programi prilagajajo zahtevam sodobne vojaške profesije in kako kakovostno so izvedeni. Pravzaprav bi morale biti vsebine programov izobraževanja častnikov usmerjene v prihodnje zahteve vojaške profesije. Ustreznost izobraževanja s tega vidika pa je, kot smo nakazali v prvem poglavju, pravzaprav temeljni izziv izobraževanja častnikov danes. Na čem torej utemeljiti razmišljanja o vsebinah izobraževanja častnikov SV v prihodnje? Vsekakor je nujno upoštevati težnje sodobnega izobraževanja častnikov, ki smo jih na kratko povzeli v prvem poglavju prispevka. Primerjava s tujimi praksami, vendar pa ne njihovo nekritično prenašanje, bi morala prav tako biti ena izmed podlag teh razmišljanj. Ker je vojaško znanje pravzaprav univerzalno, je za SV upoštevanje tujih izkušenj glede na njeno majhnost in tudi glede na njeno vpetost v mednarodno okolje pravzaprav nujno. Okvir za razmišljanje o tem, kakšno znanje potrebujejo častniki, je lahko tudi že omenjeni referenčni kurikulum za častnike. V tem dokumentu so predlagane vsebine izobraževanja častnikov razdeljene v tri temeljne sklope:²⁷

- vojaško profesionalno znanje (*Profession of Arms*) – sklop obsega poznavanje vojaške profesije ter temeljev vojaških ved, taktike, operacij, načrtovanja in

²⁷ Navedene vsebine so samo okvirni prikaz strukture vsebin šolanja častnikov. Podrobneje so vsebine opisane v posameznih poglavjih dokumenta *Generic Officer Professional Military Education Reference Curriculum*, zbirno pa so prikazane v preglednici na 7. strani omenjenega dokumenta.

- odločanja na različnih ravneh, procesa štabnega načrtovanja, koncepta celostnega pristopa idr.;
- poveljevanje, vodenje in etika (*Command, Leadership and Ethic*) – drugi sklop obsega poznavanje osnov etike in temeljnih vprašanj vojaške etike, osnov vodenja ter organizacijske kulture, poveljevanja in nadzora ter prava oboroženih konfliktov idr.;
 - obrambne in varnostne študije (*Defense and Security Studies*) – tretji sklop obsega poznavanje vojaške zgodovine in teorije vojskovanja ter področja komuniciranja in medijev, upravljanja virov in logistike, mednarodne in nacionalne varnosti, civilno-vojaških odnosov, kriznega menedžmenta ter kulturne različnosti idr.

Predlagane vsebine, ki so opredeljene kot *Pre-commissioning, Junior in Intermediate*, kar bi po naši delitvi izobraževanja ustrezalo šoli za častnike, štabnemu šolanju in višjemu štabnemu šolanju, naj bi se na različni stopnji zahtevnosti izvajale na vseh ravneh izobraževanja častnikov.

Te poglede bi bilo smiselno uporabiti kot referenčni model pri razmisleku, kako strukturirati vsebine celovitega izobraževanja častnikov v SV. Vsekakor bo treba zagotoviti poznavanje vojaške stroke in hkrati dovolj široko znanje za razumevanje vojaške organizacije ter njenega družbenega okolja, hkrati pa razvijati sposobnosti posameznika, da svoje znanje med vojaško kariero nenehno nadgrajuje.

Izobraževanje je treba razumeti kot dinamičen proces, ki obsega analizo potreb ter oblikovanje, izvedbo, evalvacijo in dopolnjevanje izobraževalnih programov. Navadno vključuje več deležnikov – uporabnike rezultatov izobraževalnih aktivnosti, izvajalce izobraževanja in njegove udeležence.²⁸ Smiselno se je vprašati, kdo v SV skrbi za celovite procese izobraževanja. Za vsebino programov izobraževanja častnikov skrbi ustanova, ki izobraževanje tudi izvaja, do nedavnega PDRIU, po reorganizaciji leta 2013 pa CVŠ. Nismo pa znali opredeliti, kdo vse bi moral sodelovati pri nastajanju programov, po katerih se šolajo častniki. Prav tako ni kritične presoje o ustreznosti izobraževanja z vidika zahtev častniškega poklica. V prihodnje bi bilo treba več pozornosti nameniti vprašanju, ali znamo definirati ustrezne zahteve po znanju, nujnem za profesionalnega častnika, in najti odgovor na vprašanje, kdo je zadolžen in strokovno kompetenten za to, da poišče najbolj ustrezne izobraževalne vsebine, ki jih mora absolvirati častnik v izobraževalnem procesu, skozi katerega gre v svoji karieri.

Sedanje stanje opozarja na to, da nimamo ustreznih mehanizmov, ki bi zagotavljali »prelivanje« vsebinskih zahtev častniške profesije v ustrezne izobraževalne programe. Ali pa teh zahtev sploh nismo uspeli definirati, kar pa je lahko tudi znak nezavidljivega stanja na področju vojaškega profesionalizma v SV.

²⁸ Pri izobraževanju častnikov lahko kot uporabnike razumemo enote in poveljstva, kot izvajalce izobraževalne ustanove, ki izvajajo programe, kot udeležence pa častnike, vključene v določen program.

Sklep Prispevek na kratko prikaže razvoj in temeljne izzive v izobraževanju častnikov v SV. Želja avtorjev ni bila celovita analiza tega področja izobraževanja, pač pa sva se osredotočila na tista vprašanja, ki po najinem mnenju opozarjajo, da bo težišče razprave o izobraževanju častnikov v prihodnje nujno preusmeriti od organiziranosti k vsebinam. Več pozornosti bo treba nameniti zahtevam in ciljem izobraževanja ter kakovosti izvajanja. Šele na temelju jasnih sklepov o vsebini programov pa je smiselno tudi razmisliti o organiziranosti izobraževalnih ustanov. Organizacijske rešitve in reorganizacije v preteklosti same po sebi niso prinesle napredka pri kakovosti, to zahteva dolgotrajno, strnjeno in načrtno delo, ki mora upoštevati potrebe profesije ter zagotavljati nenehno evalvacijo in posodabljanje vsebin.

Nadgradnjo sedanjih izobraževalnih programov za častnike zahtevajo vsebinske pomanjkljivosti in spremenjene zahteve do vojaške organizacije. Sodobne vojaške organizacije se morajo glede na zahteve, ki jih prednje postavljajo tehnološke in družbene spremembe, nenehno preoblikovati in razvijati nove pristope k delovanju. Eden temeljnih procesov, ki spremlja evropske vojske, je transformacija. Ta pa ne more biti učinkovita, če je ne vodijo strokovno podkovani, izobraženi in razgledani častniki, ki so pravzaprav nosilci teh procesov. Pri razmisleku o vsebinah izobraževanja častnikov je treba upoštevati težnje v razvoju izobraževanja vojaških profesionalcev, ki smo jih predstavili v prvem delu prispevka. Smiselno pa je upoštevati tudi politiko izobraževanja v Natu. Praksa, ki nastaja na področju izobraževanja v Natu, je še posebej relevantna z vidika postopkov zagotavljanja kakovosti, ki se približujejo praksi v javnem izobraževanju z vidika zagotavljanja znanja in kompetenc častnikov ter z vidika upravljanja sistema izobraževanja.

Koraki za povečanje kakovosti izobraževanja častnikov bodo morali vsebovati strokovno razpravo o vsebinah programov, prizadevanja za razvoj kvalificiranih izvajalcev izobraževanja ter jasno razmejitev pristojnosti v pripravi in izvajanju izobraževanja. Ključne za izvajanje izobraževanja so seveda izobraževalne ustanove. Vendar pa skrb za izobraževanje častnikov ne more biti prepuščena samo njim. V SV bo treba na strateški ravni opraviti jasno presojo o vsebinah šolanja častnikov in upravljanju sistema za zagotavljanje kakovosti, k temu pa pritegniti tudi strokovno javnost v SV in zunaj nje. Posebej pozorno bo treba z vidika uporabnosti v programih izobraževanja častnikov pretehtati tudi znanje in izkušnje, pridobljene v tujini.

Literatura

1. *Alignment of NATO's Education and Training with International Educational Standards*. 2012.
2. Brožič, L., 2009. Vidiki razvoja in motiviranja kadra z znanstvenimi nazivi v Slovenski vojski. *Bilten Slovenske vojske*, 11/št. 4.
3. Carafano, J., J., Kochems, A., 2005. *Military Education Needs Reform*. <http://www.heritage.org/research/commentary/2005/10/military-education-needs-reform> (18. 2. 2014)
4. Foot, P., 2001. *European Military Education Today*. *Baltic Defence Review*, No. 5.
5. French, J. L., 2014. *Connected Forces through Connected Education*. *Research Division – NATO Defence College, Rome*.

6. Geis, J. P., 2013. *Introduction*. V Wells, L., Hailes T., C., Davies M., C., (ur.) *Changing Mindsets to Transform Security: Leader Development for an Unpredictable and Complex World*. Washington, National Defense University.
7. *Generic Officer Professional Military Education Reference Curriculum*. 2011.
8. Hailes, T. C., 2013. *Building Creative Military Leaders: Challenges to Overcome*. V Wells, L., Hailes T., C., Davies M., C., (ur.) *Changing Mindsets to Transform Security: Leader Development for an Unpredictable and Complex World*. Washington, National Defense University.
9. Jelušič, L., 2008. *Kaj lahko obramboslovje prispeva k povečanju profesionalnosti častnikov in častnic Slovenske vojske*. Bilten slovenske vojske, 10/št. 1.
10. Johnson-Freese, J., 2013. *Prerequisites to Transformative Joint Professional Military Education*. V Wells, L., Hailes T., C., Davies M., C., (ur.) *Changing Mindsets to Transform Security: Leader Development for an Unpredictable and Complex World*. Washington, National Defense University.
11. *Joint Education White Paper*. 2012. Joint Chiefs of Staff.
12. Jung, H., 2003. *Education, Pedagogy and the Military*. V Callaghan, J., Kernic, F., (ur.) *Armed Forces and International Security*. Münster, LIT Verlag.
13. Kotnik, I., 2008. *Kakšen naj bo sodobni častnik Slovenske vojske in kako do njega*. Bilten slovenske vojske, 10/št. 1.
14. Murray, N., 2014. *The Role of Professional Military Education in Mission Command*. *Joint Force Quarterly*, 72/št. 1.
15. Petek, A., 2011. *Profesionalna (slovenska) vojska?*. *Sodobni vojaški izzivi*, 13/št. 2.
16. Potočnik, V., 2012. *Vojaška profesija in profesionalni častnik včeraj, danes in jutri*. *Sodobni vojaški izzivi*, 14/št. 1.
17. Reed, E., 2014. *The Pen and the Sword*. *Joint Force Quarterly*, 72/št. 1.
18. Svete, U., Garb, M., Prebilič, M., Juvan, J., 2011. *Sodobni pristopi k šolanju častnikov: Primer vojaškega obramboslovnega modula*. *Sodobni vojaški izzivi*, 13/št. 2.
19. Toš, D., 2011. *Slovensko vojaško šolstvo, zamujene priložnosti in izzivi prihodnosti*. *Sodobni vojaški izzivi*, 13/št. 2.
20. Watson, C., A., 2007. *Military Education*. Westport, Connecticut, London, Praeger.
21. Žabkar, A., 2008. *Ahilovi peti sistema izobraževanja častnikov*. Bilten slovenske vojske, 10/št. 1.
22. Žabkar A., Svete, U., 2008. *Šolanje vojaških profesionalcev med tradicionalnimi izhodišči in (post)modernimi izzivi*. Bilten slovenske vojske, 10/št. 1.